

др *Владимир* ЧОЛОВИЋ
научни саветник у Институту за упоредно право, Београд
професор на Факултету правних наука Универзитета Апеирон

ОБАВЕЗА ОБАВЕШТАВАЊА УГОВАРАЧА ОСИГУРАЊА И ОСИГУРАНИКА КАО ВИД ЗАШТИТЕ ПОТРОШАЧА

Резиме

Од обавезе обавештавања уговарача осигурања и осигураника од стиране осигуравача зависи како закључење уговора о осигурању, иако и његово правилно извршење. Осигуравач мора да обавести уговарача осигурања или осигураника о свим елементима уговора о осигурању. Он мора да друкор уговорној страни преда оштите и посебне услове осигурања. Ова обавеза се дефинише и као један вид заштите потрошача. Закон о облигационим односима не регулише ову обавезу на начин како је то урађено у другим државама, као и у јединим актима ЕУ. Такође, ни Закон о осигурању Србије не регулише ову материју обзиром да је у ишању „стаисни“ закон. Међуштим, Преднацрт Грађанског законика Србије то чини на одоварајући начин. Одредбе овог Преднацрта говоре да осигураник има стаис потрошача по стандардима у актима који регулишу заштити потрошача, било да су они домаћи или међународни. То се нарочито односи на обавезу обавештавања осигураника пре закључења уговора о осигурању, као и код закључења овог уговора на даљину. Исто иако, Закон о заштити потрошача дефинише једине одредбе о заштити осигураника, а одређује и појам неопштенословања. Аутор у раду посвећује пажњу наведеним актима, као и регулисању ове материје у Хрвајској и у ЕУ.

Кључне речи: уговор о осигурању, осигуравач, осигураник, уговарач осигурања, пошрошач, Грађански законик.

I Статус уговарача осигурања и осигураника као потрошача

Обавезе осигуравача и уговарача осигурања или осигураника¹ су дефинисане Законом о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО).² Те обавезе можемо разликовати на оне које је потребно извршити пре закључења уговора о осигурању, затим на оне које се извршавају у току трајања овог уговора, као и на оне које се извршавају када наступи осигурани случај. Код уговора о осигурању, нарочито, морамо посматрати статус уговарача осигурања (осигураника), обзиром да он мора бити упознат са свим елементима уговора о осигурању, тако да од обавезе осигуравача да обавести уговарача осигурања зависи и закључење уговора. Но, обавезу обавештавања од стране осигуравача морамо посматрати и са аспекта заштите потрошача. То значи да, код уговора о осигурању, уговарач осигурања има статус потрошача. Наиме, Закон о заштити потрошача Србије (у даљем тексту: ЗЗП)³ делимично регулише ово питање. Кад кажемо делимично, мислимо да ЗЗП не дефинише осигураника посебно у односу на остала лица која имају статус потрошача, иако уговор о осигурању има своје специфичности. Са друге стране, ЗОО регулише ово питање, али не на начин, како је данас регулисана ова материја. То је и разумљиво, јер је ЗОО донет много пре но што је ова материја регулисана у праву ЕУ, као и у нашем, односно, другим законодавствима.⁴ Закон о осигурању (у даљем тексту: ЗОС)⁵ не регулише ово питање, обзиром да је он „статусни“ закон. Но, у праву ЕУ доне-

1 Предраг Шулетић, *Право осигурања*, Београд, 2005, стр. 155 и 157. Осигураник је лице које закључује уговор о осигурању у своје име и за свој рачун. Он је истовремено и уговарач осигурања. Но, може се догодити да једно лице закључи уговор о осигурању у своје име, а у корист других лица – власника ствари. Разликујемо и корисника осигурања, који има користи када се догоди осигурани случај. Корисник осигурања може бити осигураник, али и треће лице. Нпр. оштећено лице код осигурања од одговорности. У раду ћемо користити и термин уговарач осигурања и термин осигураник.

2 Закон о облигационим односима (*Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља).

3 Закон о заштити потрошача Републике Србије (*Сл. гласник РС*, бр. 73/2010).

4 Јасна Пак, *Право осигурања*, Београд, 2011, стр. 201.

5 Закон о осигурању Републике Србије (*Сл. гласник РС*, бр. 55/2004, 70/2004 – испр., 61/2005, 61/2005 – др. закон, 85/2005 – др. закон, 101/2007, 63/2009 – одлука Уставног суда, 107/2009, 99/2011, 119/2012 и 116/2013).

та је Директива о заштити потрошача,⁶ коју су земље чланице укључиле у своја законодавства.⁷ Осигуравач је дужан да упозна лице које има намеру да закључи уговор о осигурању о свим аспектима осигурања, пре свега о ризику који ће бити покривен осигурањем, премији осигурања и суми осигурања којом се покрива ризик. Ипак, када је у питању законодавство Србије, Преднацрт Грађанског законика посвећује пажњу овој области детаљно, односно, у овом акту се јасно дефинишу обавезе уговорних страна код овог уговора.

Ово питање је значајно, не само са становишта заштите потрошача, већ и са становишта покривања ризика, које мора бити потпуно и ефикасно и које, између осталог, зависи и од правилног и благовременог информисања уговорних страна. Исто тако, овде се постављају многа питања везана за моменат обавештавања од стране осигуравача, затим за предају општих и посебних услова осигурања, као и за последице неизвршења ове обавезе.

II Уговор о осигурању

Да бисмо могли да говоримо о обавези обавештавања од стране осигуравача, морамо да дефинишемо уговор о осигурању. Одредићемо његове најважније карактеристике, како би одредили и значај обавештавања, што произлази из многих особености овог уговора. Наиме, уговор о осигурању је: 1) консенсуалан уговор, јер мора постојати сагласност уговорних страна. Сагласност уговорних страна зависи и од правилног обавештавања и мора бити везана и за прихватање одредби општих и посебних услова осигурања; 2) двостранообавезан, јер његовим закључењем настају обавезе за обе уговорне стране. Обавеза обавештавања, као једна од обавеза, постоји за обе уговорне стране; 3) алеаторан уговор, обзиром да у тренутку његовог закључења нису познати висина и однос узајамних престација, јер то зависи од наступања осигураног случаја и обима његових последица. Но, ризик се може мењати, затим могу се мењати услови осигурања, а о чему странке морају бити обавештене; 4) сукцесиван уговор, обзиром на трајно извршење обавеза у одређеном временском периоду (осигуравач је дужан да накнади узастопне штете за све време трајања покрића осигурања); 5) неформалан уговор, јер до његовог закључења долази кад је понуда о осигурању прихваћена, односно, кад су прихваћени услови

6 Директива Савета ЕУ 93/13/ЕЕЗ од 5. априла 1993 о непоштеним одредбама у потрошачким уговорима (енгл. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, *Official Journal* L 095, 21/04/1993, стр. 0029 – 0034).

7 Ј. Пак, *нав. дело*, стр. 201.

осигурања; 6) фидуцијарни уговор, обзиром да су уговорне стране дужне да се лојално понашају при његовом закључењу и испуњењу, а што произлази из садржине уговора. Лојално понашање је везано и за обавезу обавештавања; 7) адхезиони уговор, јер осигуравач, унапред, припрема и нуди услове осигурања, а осигураник (уговарач осигурања) их такве прихвата или одбија, односно, не закључује уговор о осигурању.⁸

Рекли смо да је уговор о осигурању двострано обавезан. Главна обавеза осигураника је да плати премију осигурања, а главна обавеза осигуравача је да исплати суму осигурања, када се догоди осигурани случај. Али, то нису једине обавезе. Обавезе код закључења и извршења уговора о осигурању можемо поделити на оне које се извршавају у тренутку закључења уговора о осигурању (одређене обавезе се извршавају и пре закључења), затим, које се извршавају у току извршења уговора и које се извршавају након наступања осигураног случаја. Једна од најважнијих обавеза осигуравача је обавеза обавештавања уговарача осигурања. Уговарач осигурања може да бира да ли ће закључити уговор или не, али је обавеза осигуравача да уговарача осигурања обавести и упозна са општим и посебним условима осигурања.⁹

III Регулисање обавезе обавештавања од стране осигуравача у домаћем законодавству

ЗОО дефинише обавезе осигуравача и уговарача осигурања приликом закључења уговора о осигурању. Уговор о осигурању је закључен када уговарачи потпишу полису осигурања или лист покрића.¹⁰ У полиси осигурања мора бити наведено следеће: подаци о уговорним странама, затим, шта је предмет осигурања, односно, ко је осигурано лице, затим, ризик који је обухваћен осигурањем, трајање осигурања и период покрића осигурања, сума осигурања, односно, да је осигурање неограничено, затим износ премије или доприноса, као и датум издавања полисе и потписи уговорних страна. Полиса осигурања може бити привремено замењена листом покрића у коју се уносе битни састојци уговора. Осигуравач је дужан упозорити уговарача осигурања да су општи и посебни услови осигурања саставни део уговора и предати му њихов текст, ако ти услови нису штампани на самој полиси. Извршење обавезе из претходног става мора бити констатовано на полиси. У случају неслагања неке одредбе општих или посебних услова и неке одредбе полисе примениће

8 Берислав Матијевић, *Осигурање (менаџмент-економија-право)*, Задар, 2010, стр. 93–95.

9 Б. Матијевић, *нав. дело*, стр. 96.

10 ЗОО, чл. 901 ст. 1.

се одредбе полисе, а у случају неслагања неке штампане одредбе полисе и неке њене рукописне одредбе, примениће се ова последња.¹¹ Са друге стране, ЗОС не дефинише одредбу о обавези обавештавања уговарача осигурања. Обзиром на то да ЗОС регулише статус осигуравајућих друштава, односно, њихово оснивање и функционисање, то се, можда, не може ни очекивати. Међутим, у хрватском законодавству, у Закону о осигурању Републике Хрватске,¹² јасно се наводи које су обавезе осигураваача пре закључења уговора о осигурању. Наиме, осигуравајуће друштво ће бити дужно да писмено обавести уговарача осигурања о следећем: назив, облик, седиште осигураваача, као и подаци о филијали осигураваача која закључује уговор о осигурању; општи услови осигурања, меродавно право за уговор; време трајања уговора; правила и услови за одустанак од уговора; висина премија осигурања, начин плаћања премије, висина доприноса, пореза и других трошкова који се урачунавају заједно са премијом; рок у коме уговор обавезује понуђача; право на одустанак од уговора; начин решавања спора; подаци о надзорном органу над делатношћу осигурања.¹³ Ако се ради о животном осигурању, осигураваач мора да писмено обавести уговарача и о основици и мерилима за учешће у добити, таблицама откупне вредности осигурања, праву на капитализацију уговора о животном осигурању и о пореском систему који се односи на ту врсту осигурања.¹⁴ Видимо да се ради о обавези осигураваача пре закључења уговора о осигурању, као и да то обавештење мора бити у писменој форми. Значи, иако је у питању „статусни“ закон, он регулише ова питања. Овде можемо поставити питање везано за уговорну природу ове обавезе. Наиме, ако је у питању обавеза осигураваача, да ли ова област мора бити регулисана законом који регулише сва питања везана за функционисање осигуравајућих друштава или законом који регулише, искључиво, уговорне односе у области осигурања.

IV Регулисање права уговарача осигурања (осигураника) као права потрошача

У савременом праву је прихваћено да је потрошач физичко лице које купује производе и услуге за потребе у свакодневном животу. Потрошач осигурања је физичко лице коме се обезбеђује покривање ризи-

11 ЗОО, чл. 902, ст. 1–5.

12 Закон о осигурању Републике Хрватске (*Народне новине*, бр. 151/05, 87/08, 82/09, 54/13).

13 Б. Матијевић, *нав. дело*, стр. 97; Закона о осигурању Републике Хрватске, чл. 89.

14 *Ibid.*

ка осигурања – осигуравајућа заштита (осигураник и други корисник осигурања).¹⁵ ЗЗП је уградио основна правила о заштити потрошача из комунитарних аката који су донети у овој области. Његов значај за заштиту потрошач осигурања се огледа у томе што садржи правила која се примењују и на њих као купце финансијских услуга.¹⁶ Закон садржи одредбе које се односе на: 1. дужност обавештавања купца пре закључења уговора; 2. непоштено пословање; 3. пословање на даљину; 4. неправичне уговорне одредбе; 5. вансудско решавање потрошачких спорова; 6. поступак забране неправичних уговорних одредби и непоштеног пословања.¹⁷

Посветићемо пажњу већини одредаба ЗЗП које се односе на заштиту осигураника као потрошача. У одредбама ЗЗП се користи термин „трговац“, док ћемо ми користити термин „осигуравач“. Пре свега, одредбе ЗЗП, којима се уређује заштита потрошача у остваривању права из уговора који се закључују изван пословних просторија, не примењују се на уговоре који се закључују изван пословних просторија, а који за предмет имају осигурање.¹⁸ ЗЗП овде набраја и поједине финансијске услуге на које се уговор односи, а, иначе, ЗЗП дефинише осигурање као финансијске услуге. Осим тога, ЗЗП дефинише да се под непоштеним пословањем подразумева повреда дужности обавештавања потрошача о његовим правима у вези са посредовањем у осигурању, животним осигурањем и другим врстама директног осигурања.¹⁹ ЗЗП дефинише и насртљиво пословање. Не мислимо да је изабран термин који одговара његовој дефиницији. Наиме, облици пословања који се, без обзира на околности појединачног случаја, сматрају насртљивим пословањем, јесте захтев да осигураник, који намерава да оствари своја права из полисе осигурања, достави документа која се не могу сматрати значајним за оцену основаности његовог захтева или упорно избегавање да се одговори на захтев потрошача ради одвраћања од остваривања његових уговорних права.²⁰ Осигуравач је дужан да осигураннику преда образац за једнострани раскид уговора на даљину и уговора који се закључују ван пословних просторија, као и обавештење о праву потрошача на једнострани раскид уговора на обрасцу за једнострани раскид уговора на трајном носачу записа. У случају једностраног раскида уговора

15 Ј. Пак, *Заштита потрошача осигурања*, Београд, 2012, доступно на адреси: <http://www.sors.ba/hr/dokumenti/>, 5.4.2014, слика 5.

16 Ј. Пак, *нав. дело*, слика 6.

17 Ј. Пак, *нав. дело*, слика 7.

18 ЗЗП, чл. 4 ст. 2.

19 ЗЗП, чл. 20 ст. 8.

20 ЗЗП, чл. 25 ст. 4.

о осигурању од потрошача се не може захтевати плаћање за извршене услуге.²¹ Код уговора о туристичком путовању, трговац (на овом месту ћемо користити овај термин, обзиром на врсту примарне услуге) је дужан да, у примереном року, пре закључења уговора обавести осигураваача о могућности осигурања које покрива трошкове отказа туристичког путовања од стране осигураника, у случају несреће или болести и повратка са туристичког путовања.²²

Видимо да ЗЗП посвећује пажњу и закључењу уговора на даљину, код кога је обавештавање посебно значајно, због веће могућности изигравања осигураника. Кандидати за осигурање имају могућност да размисле пре него што закључе уговор. Могу и да раскину уговор, ако нису о свему, на прави начин, обавештени. Осигураваач има обавезу да достави нацрт уговора са условима осигурања и да га обавести о основним обележјима услуге.²³

V Преднацрт Грађанског законика Србије

Посветићемо пажњу и одредбама Преднацрта Грађанског законика Републике Србије (у даљем даљем: ГЗ)²⁴ које се односе обавезе уговорних страна код уговора о осигурању. Пре свега, ГЗ одређује да, ако је осигураник физичко лице које не закључује уговор о осигурању за своје комерцијалне или пословне делатности, тј. када је у својству потрошача, тада је уговор закључен у моменту потписивања полисе од стране обе уговорне стране.²⁵ То је разлика у односу на опште правило које дефинише да је уговор о осигурању закључен када је понуда прихваћена.²⁶ Но, ГЗ одређује и обавезе пре закључења уговора о осигурању.²⁷ Наиме, пре закључења уговора о осигурању, осигураваач је дужан да заинтересованој страни (евентуалном будућем уговарачу – осигураннику) достави следеће податке о: пословном имену и правном облику осигураваача, седишту осигураваача или филијале која закључује уговор о осигурању, општим условима осигурања, меродавном праву за уговор, времену трајања уговора (периоду покрића), правилима за оду-

21 ЗЗП, чл. 37 ст. 7.

22 ЗЗП, чл. 93 ст. 8.

23 Ј. Пак, *нав. дело*, слика 20.

24 Радна верзија Грађанског законика Србије, књига II, Министарство правде и државне управе Републике Србије, доступно на адреси: <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/> (2.4.2014).

25 ГЗ, чл. 1168 ст. 2 (одређен као алтернатива).

26 ГЗ, чл. 1167.

27 ГЗ, чл. 1169.

станак од уговора, висини премије осигурања, начину плаћања премије, висини доприноса, пореза и других трошкова у вези са уговором, а који се плаћају поред премије осигурања, затим року на који понуда обавезује понуђача, као и телу које је надлежно за надзор на осигуравачем.

Ако је у питању животно осигурање, тада се, осим наведених података, морају доставити и подаци о: основици и мерилима за учешће у добити, табелама откупне вредности полисе, правима на капитализацију уговора о животном осигурању, пореском систему који се односи на ову врсту осигурања. Сви наведени подаци о елементима уговора о осигурању достављају се у писменом облику другој страни, било пре закључења уговора, било у току трајања уговора.

Ако осигуравач прекрши обавезу у смислу давања обавештења о било ком наведеном податку, осигураник има право да раскине уговор о осигурању, у року од месец дана од дана сазнања за неизвршење обавезе од стране осигуравача, а најкасније у року од једне године након закључења уговора. Тада осигураник има право на накнаду штете.

Осим тога, ГЗ дефинише и обавезу упознавања осигураника са општим условима осигурања и предају тих услова осигуранику.²⁸ Наиме, осигуравач је дужан да информише осигураника да су општи и посебни услови осигурања саставни део уговора, као и да му их преда, уколико они нису штампани на самој полиси. Извршење ове обавезе мора да буде констатовано на полиси. Ако осигуравач не преда услове осигурања осигуранику, тада ће се сматрати да је уговор закључен на основу елемената садржаних у полиси без искључења и ограничења покрића који су, иначе, садржани у условима осигурања, као и да осигураник за наведено није знао или је као савесно лице морао знати.

Ако је уговарач осигурања, у моменту закључења уговора, захтевао давање моменталног покрића, тада осигуравач нема обавезу да другој страни достави услове осигурања, тако да уговорна страна, након пријема полисе, нема право да приговара садржини закљученог уговора по елементима који су обухваћени у понуди осигурања или условима под којима осигуравач спроводи уговор о осигурању.²⁹

VI Да ли је сваки уговарач осигурања (осигураник) потрошач?

Поставља се питање да ли свако физичко лице које закључује уговор о осигурању може бити потрошач. На нивоу права ЕУ, под проши-

28 ГЗ, чл. 1174.

29 ГЗ, чл. 1174 промењени ст. 3 (алтернатива).

рени појам потрошача могу да се подразумевају и таква лица, што значи да лице које се бави неком занатском делатношћу, продавац, службеник у некој банци или било ко други, ако закључује уговор о осигурању, има статус потрошача и ужива заштиту. Одредбе аката који регулишу заштиту потрошача пружају заштиту уговарачима осигурања или осигураницима, не зато што су они физичка лица, већ зато што немају потребно знање кад улазе у правни посао са лицем које се делатношћу осигурања бави професионално. Они немају исту позицију, кад је у питању преговарање око закључења уговора о осигурању. Због тога се сматра да се иста заштита као и потрошачима, мора пружити и лицима који се баве, нпр. неким слободним занимањем, а који се при закључењу комплекснијих уговора налазе у неповољнијем положају у односу на лица, која имају искуство у закључењу таквих послова.³⁰

Од велике је важности регулисати питање обавезе осигуравача да информише будућег уговарача осигурања о најважнијим елементима уговора, пре његовог закључења. Ова обавеза има свој основ у идеји да је осигуравач дужан да, пре закључења уговора, осигуранику, појединцу, пружи све информације које су потребне да би он упоредио исте са истим или сличним понудама на тржишту осигурања, како би уговарач осигурања донео одлуку, која би имала свој основ у информацијама које је добио. Како би се, у правом смислу те речи, обезбедило да осигураник физичко лице може да упореди податке и одабере закључење уговора о осигурању који би одговарао његовим потребама, морају се прецизно одредити елементи које би представљале садржај обавештења, што би могло да има облик неке листе тих елемената везаних за уговор о осигурању и осигуравача.³¹

Оваквим дефинисањем обавезе обавештавања, испунило би се неколико циљева. Прво, обавештења о правном субјективитету и правном положају осигуравача су потребне, како се уговарач осигурања не би довео у заблуду о лицу са којим закључује уговор о осигурању. То је посебно битно, ако се уговор закључује преко филијале осигуравача. Друго, подаци о појединим елементима уговора о осигурању, као што су подаци о премији осигурања, висини додатних доприноса, трошковима, суми осигурања, осигураном случају, трајању уговора, праву на једнострану раскид уговора, општим и посебним условима осигурања, као и о осталим елементима, потребни су, како би уговарач осигурања могао да донесе одлуку да ли жели да закључи управо то осигурање и да ли жели да се обавезе односним условима осигурања. Ти подаци служе,

30 Ана Кеглевић, „Заштита осигураника појединца код уговора о осигурању“, *Зборник Правној факултету Свеучилишта у Ријеци (1991)*, вол. 34, бр. 1/2013, стр. 212.

31 А. Кеглевић, *нав. чланак*, стр. 215.

како би се обезбедила обавештеност уговарача осигурања појединца о свим битним елементима уговора. Подаци о начину решавања спорова, меродавном праву, надзорном органу, омогућавају потрошачу да се упозна са институтима у поступцима заштите својих права, затим са органима, којима се може обратити, ако би његова права као потрошача, била угрожена, итд.³²

Уз обавезу обавештавања, веома је повезано право осигураника да једнострано раскине уговор о осигурању. То је институт, који осигураницима – потрошачима, омогућава додатни временски период након закључења уговора, у коме они могу још једном да размисле да ли желе да буду везани тим уговором или не. Они могу раскинути уговор о осигурању без навођења разлога. Овај институт је, у начелу, у супротности са начелом *pacta sunt servanda*, али је уведен због заштите потрошача и пружања још једне могућности да се одустане од тек закљученог уговора.³³ Право на одустанак од уговора је карактеристичан за право ЕУ, тј. за било који уговорни однос са потрошачима који је регулисан тим правом, па тако и за уговор о осигурању.

Основна обавеза осигуравача да обавести другу страну о елементима уговора о осигурању, практично се своди на благовремену предају општих услова осигурања, односно, на упознавање са њиховим одредбама. Од предаје тих услова зависи и обавеза осигуравача након наступања осигураног случаја.

По судској пракси, општи услови осигурања обавезују осигураника, само ако су му стварно предата, а ако правила нису предата осигуранику, не могу се на њега односити ограничења покрића која се налазе у тим условима. Наиме, у једном предмету се тужбени захтев односио на исплату накнаде на име претрпљеног физичког бола, затим, на име претрпљеног страха, на име претрпљеног душевног бола, смањења животне активности, изгубљене зараде због боловања, разлике у плати, туђе помоћи и неге, итд. Суд је узео у обзир да, у случају осигурања од одговорности, оштећено лице може захтевати директно од осигуравача накнаду штете, за коју је одговоран осигураник, али највише до износа обавезе осигуравача. Због тога је првостепени суд одбио тужбени захтев преко одређеног износа. Али, закључак првостепеног суда није прихватљив због погрешне правне оцене чињеничног стања које није у потпуности утврђено, због тога што осигуранику нису предати услови осигурања, тако да се ограничења не могу на њега ни односити. Првостепени суд није ни утврђивао да ли су уговарачу осигурања предати

32 А. Кеглевић, *нав. дело*, стр. 216.

33 А. Кеглевић, *нав. дело*, стр. 219.

услови, а другостепени суд је погрешно сматрао да та чињеница није од значаја.³⁴

У другом случају, оштећено лице које није уговорна страна у уговору о осигурању не може основано да истиче приговор да услови осигурања нису предати осигуранику као уговорној страни. Наиме, дошло је до саобраћајне незгоде, а у условима осигурања је било предвиђено да, ако се, посебно, не уговори, из покрића осигурања су искључени одштетни захтеви који потичу из штетног догађаја који је настао за време док је возило било мобилисано или привремено одузето од стране власти. То је значило, у овом предмету, да је искључена одговорност осигуравача, али је тужилац у ревизији приговорио да услови осигурања не производе правне последице, обзиром да нису достављени власнику осигураног возила. Но, осигуравач је, као тужени, истакао да су услови осигурања били достављени уз полису, односно, сматрали су се саставним делом полисе, што је осигураник и потврдио својим потписом. У овом предмету није било неопходно посебно утврђивати да ли је тужени осигуравач доставио свом осигуранику наведене услове осигурања, јер осигураник није странка у овом поступку, а тужилац (оштећено лице) није био уговорна страна код закључења уговора.³⁵

VII Непоштене уговорне одредбе у уговору о осигурању

Странке у уговору о осигурању, било да је то осигуравач или уговаравач осигурања, односно, осигураник, морају да буду свесне чињенице да се тај уговор закључује на основу претходног договора странака око битних елемената уговора, а већина осталих елемената је прописана општим или посебним условима конкретног осигурања. То значи да услови осигурања имају велику улогу у заштити осигураника. У праву ЕУ, таква заштита је дефинисана правилима о непоштеним уговорним одредбама у поменутој Директиви 93/13/ЕЗ о непоштеним одредбама у потрошачким уговорима. Ова Директива је измењена и допуњена Директивом 2011/83/ЕУ о правима потрошача.³⁶

34 ВСПХ, Рев. х 970/11-2, од 25. јануара 2012., доступно на адреси: <http://www.osiguranje.hr/> (3.4.2014).

35 ВСПХ, Рев.-807/2006-2 од 29. августа 2006, доступно: <http://www.osiguranje.hr/> (3.4.2014).

36 Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council, *Official Journal L 304*, 22/11/2011, стр. 0064–0088).

Непоштена уговорна одредба је ништавна, али ће уговор остати на снази, ако може да опстане и без те одредбе. Због тога можемо да поставимо питање, који елементи морају да се испуне да би се нека уговорна одредба сматрала непоштеном. По неким општим критеријумима, непоштена уговорна одредба је она, о којој се нису појединачно водили преговори, ако она, супротно начелу савесности и поштења, проузрокује неједнакост у правима и обавезама уговорних страна, а на штету потрошача.³⁷ Када ће се сматрати да се ради о одредби о којој се није појединачно преговарало? То је случај, када потрошач није имао утицаја на њен садржај, односно, ту одредбу је дефинисао понуђач, искључиво.³⁸ Није битно да ли су странке заиста преговарале, већ да је постојала фактичка могућност да странке преговарају о појединим елементима уговора. Самим тим се о уговорним одредбама, о којима су странке преговарале, не може говорити као о непоштеним, пре свега, због аутономије воље странака. Но, ако је у питању унапред формулисани стандардни уговор, тада се о уговорним одредбама није преговарало.³⁹

Да ли ће се уговорне одредбе испитивати као непоштене или не, зависи од њихове садржине и начина навођења. Ако су јасне, разумљиве, уочљиве у уговору, онда се неће испитивати. Са друге стране, ако су оне тешко разумљиве, ако се често користе стручни термини, ако су писане ситним словима, онда је и њихово преиспитивање допуштено. Тада би оне могле да буду проглашене ништавима, што би довело до ништавости целог уговора.⁴⁰

Директива 93/13/ЕЕЗ наводи да, ако се ради о уговорној одредби, која јасно дефинише осигурани ризик или искључује неки ризик и одговорност осигуравача, тада ће се таква одредба сматрати битним елементом уговора о осигурању, обзиром да су искључења за одређене ризике већ узета у обзир при израчунавању премије осигурања.⁴¹ Тада таква одредба неће бити предмет оцене о непоштености.

Истовремено, то не значи да ће било која одредба која се односи на ризик или на искључење одговорности осигуравача бити изузета од провере на ништавост (непоштеност). Но, Директива 93/13/ЕЕЗ упућује на закључак да је код било које одредбе, која се односи на ризик или на искључење одговорности осигуравача, већ, претходно, узето у разматрање искључење ризика код обрачуна премије и због тога так-

37 Ана Пошћих, „Непоштена клаузула у потрошачким уговорима“, *Зборник радова Правног факултета у Сједињу*, вол. 43, бр. 2/2006, стр. 168.

38 А. Пошћих, *нав. дело*, стр. 170.

39 *Ibid.*

40 А. Пошћих, *нав. дело*, стр. 168–169.

41 Преамбула Директиве 93/13/ЕЕЗ, чл. 19.

ва одредба треба да буде изузета од испитивања непоштености. Ипак, ову одредбу треба да тумачимо на начин, да ће од испитивања непоштености бити изузета, само она одредба, која је, у том конкретном случају, при опису ризика и искључења одговорности осигуравача за одређени ризик, која је узела у обзир искључени ризик код обрачуна премије. Наиме, у немачкој судској пракси је постављено питање да ли треба разграничити уговорне одредбе у којима је ризик и покриће за ризик формулисано и одредбе у којима се искључује одговорност само у одређеним случајевима. Савезни Врховни суд Немачке је разматрао непоштеност уговорних одредаба о искључењу ризика, па је заузео становиште, по коме, само оне уговорне одредбе без којих уговор не би могао да опстане, односно, без којих се уговор не би могао више дефинисати, не подлежу контроли законских одредаба о непоштеним уговорним клаузулама.⁴²

VIII Закључак

Обавезу осигуравача да благовремено, правилно и истинито обавести уговарача осигурања о елементима уговора о осигурању треба посматрати, како са становишта уговорне обавезе једне од уговорних страна, тако и са становишта заштите осигураника као потрошача. Из тог разлога, закон који регулише облигационоравне односе, па, самим тим, и уговорне односе у осигурању, треба да, у својим одредбама, дефинише принцип заштите потрошача, што је дефинисано и у ЗЗП. У овом тренутку, ситуација није таква. Но, ако погледамо одредбе ГЗ, видећемо да овај акт на детаљан начин дефинише ове обавезе осигуравача.

Наиме, одредбе ГЗ говоре да се другачије дефинишу обавезе осигуравача, односно, да осигураник има статус потрошача по стандардима у актима који регулишу заштиту потрошача, било да су они домаћи или међународни. То се, нарочито, односи на обавезе осигуравача пре закључења уговора о осигурању и обавезе код закључења уговора на даљину. Но, можемо издвојити два периода кад је у питању упознавање осигураника (или уговарача осигурања) са елементима и дејствима уговора о осигурању. То је период пре закључења уговора, као и период, боље рећи, моменат, закључења уговора. Ако говоримо о периоду пре закључења уговора о осигурању, тада се будући осигураник упознаје са наведеним подацима, на основу којих, тек, треба да донесе одлуку о закључењу уговора о осигурању. Но, обавеза осигуравача у моменту закључења уговора производи много више последица, обзиром да је он тада дужан да преда услове осигурања другој уговорној страни. Значи,

42 А. Кеглевић, *нав. дело*, стр. 224.

морамо разликовати обавештавање уговарача осигурања или осигураника од стране осигуравача о основним елементима уговора о осигурању, на основу чега ће уговарач осигурања донети одлуку о закључењу тог уговора од момента закључења уговора о осигурању, у коме морају бити предати услови осигурања и од чега зависи дејство уговора.

У сваком случају, уговарач осигурања или осигураник имају статус потрошача и заштићени су не само ЗОО (мада не потпуно, као што смо рекли), већ и одредбама ЗЗП. Међутим, осигураник нема права, само, као потрошач, већ и као уговорна страна. Осим тога, та права имају дејства и на друга лица која су странке у уговору (или ће постати то). Са друге стране, код осигурања од одговорности је другачије, обзиром да се, овде, појављује оштећено лице, на које се ова права не могу применити, обзиром да он није странка у уговору.

Vladimir ČOLOVIĆ, PhD

Principal Research Fellow at Institute of Comparative Law, Belgrade

Professor at Faculty of Law University Apeiron

OBLIGATION OF INFORMING THE CONTRACTOR OF INSURANCE (POLICYHOLDER) AND INSURED AS A FORM OF CONSUMER PROTECTION

Summary

On the obligation to inform the policyholder and the insured by the insurer depends the conclusion of the insurance contract, and, also, its proper execution. The insurer shall notify the contractor of insurance (policyholder) or the insured about all elements of the insurance contract. He must submit the general and special conditions of insurance to the other party of the contract of insurance. This obligation is defined as a form of consumer protection. Obligations Act does not regulate this obligation in the way it is done in other countries, as well as in the EU legislation. Also, the Insurance Act of Serbia does not regulate this matter, because this Act regulates the status of insurance companies. However, the Draft of Civil Code of Serbia regulates this topic in an appropriate manner. The rules of the draft suggest that the insured has the status of consumers according to the standards of the laws governing consumer protection, whether they are domestic or international. This especially applies to the obligation of informing the insured prior to conclusion of insurance con-

tracts, as well as at the conclusion of distance contracts. Similarly, the Consumer Protection Act defines certain provisions on the protection of the insured, and determines the concept of unfair business practices. The author pays attention to the above-mentioned acts, as well as to the regulation of this topic in Croatia and the EU.

Key words: *insurance contract, insurer, insured, insurance contractor, consumer, Civil Code.*